

Maruzsa Zoltán

Az NSZK újrafegyverkezése a NATO tagságtól a Bundeswehr kiépítéséig (1955-1969)¹

A Németországi Szövetségi Köztársaság hivatalos haderőfejlesztését – egy évtizedes diplomáciai előkészítés után – az ország 1955. május 9-én megvalósuló NATO-tagsága tette lehetővé. A feladat nem érte váratlanul a Kancellári Hivatalt, annak keretében 1950 óta működött a katonai előtervezéssel megbízott Blank-Hivatal, melynek 1954-ben már 700 alkalmazottja volt.² 1955. július 8-án került sor Theodor Blank szövetségi védelmi miniszteri kinevezésére,³ és a minisztérium beillesztésére a kormányzat rendszerébe. Ennek egyik legfontosabb alapelve a haderő feletti parlamenti-politikai, mindenesetre civil kontroll volt, amit a régi tábornokok igen nehezen fogadtak el.⁴ A haderő főparancsnoka a védelmi miniszter volt, rendkívüli helyzetben a szövetségi kancellár, akinek a személyére nem is kellett felesküdni. Megváltozott a hadsereg elnevezése is: a közismert *Wehrmacht* helyett – a félreértéseket elkerülendő és a szocialista államok támadásait minimalizálendő – 1956. február 22-én született meg a *Bundeswehr* elnevezés.

A Bundeswehr első tisztjei – összesen 101 fő – 1955. november 12-én⁵ vették át kinevezésüket, őket hamarosan követték a további önkéntesek: a kiképzés a szárazföldi egységek számára Andernach, a légierő részére Nörvenich, a haditengerészet tagjainak pedig Wilhelmshaven városában vette kezdetét. 1956. január 20-át a kormány a német fegyveres erők napjává nyilvánította, melynek keretében Konrad Adenauer kancellár jelenlétében került sor az első katonai parádéra mintegy 1.500 katona részvételével.⁶

A tisztikar kiválasztásánál parlamenti különbizottság is működött, mely megvizsgálta a jelentkezők katonai múltját, különös tekintettel a nemzetiszocializmussal való kapcsolatok és a háborús bűnök területén. Az esetlegesen szóba jövők közül 533 főt vizsgáltak meg: 470-et elfogadtak, 32 fő önként visszavonta a jelentkezését.⁷ A vizsgálat semmi esetre sem volt alaposnak tekinthető, másfelől viszont nyilvánvaló volt, hogy az új haderő felállítását nem lehetett kezdőkre bízni: a szakértelemre szükség volt; a felelősök a politikai ellenőrzést elegendőnek vélték.

---

¹ A tanulmány *A német újrafegyverkezés és a hidegháború 1945-1969* című könyben az NSZK újrafegyverkezéséről szóló fejezet felhasználásával készült Maruzsa Zoltán, L'Harmattan, Budapest, 2012.

² BALD, Detlef: *Die Bundeswehr. Eine kritische Geschichte 1955-2005*. Beck, München, 2005. 43.

³ Uo. 37.

⁴ Uo. 44.

⁵ Erre a napra esett Gerhard von Scharnhorst porosz tábornok 200. születésnapja. Ő volt az 1807 utáni porosz haderőreform egyik atyja.

⁶ BALD (2005): 9.

⁷ Uo. 49-51. Más számokat adott meg Die Zeit nach 1945: 78. Ennek alapján a vezető pozíciókra jelentkező 600 főből 486-ot elfogadtak, 14-et korlátozásokkal fogadtak el, 53-at elutasítottak, 47-en pedig visszaléptek.

Strauss későbbi védelmi miniszternek az ellenzéki SPD kérdésére a Bundestagban ismertetett tájékoztatása szerint a Bundeswehr 1956. október 15-én 38 tábornokkal és 237 ezredessel rendelkezett, közülük 31 tábornok és 100 ezredes volt tagja a világháborús vezérkarnak; a Védelmi Minisztériumban 225 alezredest foglalkoztatnak, közülük 84 volt a korábbi vezérkar tagja.⁸ 1957 késő őszen a náci Németország 44 korábbi tábornoka és admirálisa szolgált a Bundeswehrben.⁹ Az egykori német tisztikar külföldön élő tagjai közül is sokan jelentkeztek, a külföldi állampolgárság azonban sokuknál kizáró ok lehetett.

Adenauer 1955 szeptemberében a nyilvánosság elé tárt elképzelése szerint a Védelmi Minisztériumnak 1959 elejére fel kellett volna töltenie, szerelnie és kiképeznie 12 teljes hadosztályt, majd további egy éven belül készen kellett volna állnia 22 repülőezrednek mintegy 80.000 fős állománnyal, továbbá egy 172 hajóegységből álló haditengerészetnek mintegy 20.000 katonával.¹⁰ Az elképzelés mennyiségi és minőségi tekintetben is felülmúlta az 1930-as évek második felének fegyverkezési tempóját, és teljesen tarthatatlannak bizonyult: mivel kezdetben csak önkéntesek jelentkezhetek, ugyanakkor a gazdasági fellendülés időszakában a munkaerőpiacon is jól el lehetett helyezkedni, az érdeklődők száma elmaradt a várttól. 1955 augusztusáig ugyan jelentkezett 150.000 fő – köztük sok kipróbált katona –, utána azonban lanyhult az érdeklődés, ráadásul sok jelentkező bizonyult alkalmatlannak.¹¹ Ennek is köszönhetően 1956. július 7-én a kormány – jelentős parlamenti vita, de stabil kormányzati többség mellett – a következő évtől bevezette az általános hadkötelezettséget. A sorozás intézményének köszönhetően az is várható volt, hogy csökken a haderőn belül a régi állomány súlya.¹² A szolgálati időt a bevezetéskor 1 évre tervezték, mely azonban 1962-től 18 hónapra emelkedett, nyilvánvaló összefüggésben azzal, hogy azt az NDK is ennyiben határozta meg.¹³ A haderő felállítása azonban mindennek ellenére is csúszásban volt.¹⁴

⁸ ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. Deutschland 425. A bonni osztrák követség 1956. november 29-én kelt 215.024-es számon iktatott jelentése.; ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. Deutschland/377. A parlamenti vita előzményéről szintén a berlini osztrák delegáció 1956. szeptember 29-én kelt, iktatószám nélküli jelentése számolt be, miszerint az NDK a sajtóban élénken protestált az ellen, hogy a *Bundeswehr* állományába volt SS-tisztek felvételét nyerhetnek, tiltakozásukat pedig a kérdés nemzetköziesítése érdekében az ENSZ-hez is eljuttatták.

⁹ NEUGEBAUER, Karl-Volker (szerk.): *Die Zeit nach 1945. Armeen im Wandel*. Grundkurs deutsche Militärgeschichte. Bd. 3. Oldenbourg, München, 2008. 42.

¹⁰ Die Zeit nach 1945: 104.

¹¹ ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. Deutschland 425. Az NSZK Védelmi Minisztériumának 1957. február 16-án megjelent hírlevele. 1957. Nr. 33. 284. A dokumentum szerint a Bundeswehr létszáma 72.000 fő. A jelentkezések száma összesen 282.912 fő; ebből a szárazföldi erőkhöz 176.615, a légierőhöz 60.173, a tengerészethez 46.124 fő. A katonai szolgálatot korábban nem teljesítők száma 89.199 fő, a korábbi katonák száma 180.657 (közülük 46.696 korábbi tiszt).

¹² PA AA Neues Amt B14-301 186. Iktatószám nélkül. A Külügyi Hivatal 1959. június 10-én készített feljegyzése szerint a Bundeswehr tisztjeinek 79%-a szolgált a Wehrmachtban, 21% nem. A statisztika azért készült, mert 1959. május 30-án az NDK védelmi miniszterének első helyettese egy genfi sajtótájékoztatót tartott, ahol azt mondta, hogy a Nemzeti Néphadsereg állományának 84%-a munkásosztályból származik, továbbá a tisztek pusztán 20%-a szolgált a Wehrmachtban.

¹³ Die Zeit nach 1945: 78.

A hatékonyabb irányítás és a gyorsabb fegyverkezés érdekében Adenauer 1956 szeptemberében Franz Josef Strausst nevezte ki védelmi miniszterre.¹⁵ Strauss átalakította a minisztériumot és az irányítási struktúrát, továbbá a következő évben kinevezte Adolf Heusingert – a Wehrmacht egykori tábornokát – a Bundeswehr főszemlézőjévé (*Generalinspekteur*), igen sok támadásnak téve ki ezzel a továbbiakban magát és Heusingert is.¹⁶ Jelentős presztízsnövekedést jelentett az NSZK számára, hogy 1957-től Hans Speidel – Rommel egykori vezérkari főnöke – lett a NATO közép-európai haderőinek főparancsnoka.¹⁷ A Védelmi Minisztérium személyi állománya is folyamatosan bővült: 1962 decemberében elérte a 4.400 főt.¹⁸

Strauss hivatalba kerülését követően új fejlesztési menetrendet készített, melyben csökkentette a hagyományos fegyverzetű egységek állományának egyébként is irreálisan magas célszámát 350.000 főre; ennek elérését 1965-re tűzte ki.

A menetrendet a szárazföldi erők (*Heer*) létszámára vonatkozóan nagyjából sikerült is tartani: 1960-ra a létszám elérte a 160.000 főt, 1963-ra pedig már 278.000 fő állt fegyverben.¹⁹ A 27 felállított dandár összesen 11 hadosztályt alkotott (7 páncélgránátos, 2 páncélos, 1 hegyivadász és 1 légidesszant); az utolsó páncéloshadosztály felállítása 1965-ben zárult le. A három hadtestparancsnokság Münsterben, Ulmban és Koblenzben helyezkedett el. A haderő feladata a NATO stratégiai tervei szerint a Varsói Szerződés támadó csapatainak feltartóztatása volt.²⁰

A légierő (*Luftwaffe*) fejlesztése kezdettől a NATO keretein belül történt: a kompatibilitás biztosítása és a kiképzés egyaránt a szövetség szempontjai és irányítása alatt történt. Első lépésként a légvédelem kiépítésére koncentrált a hadvezetés: 10 légvédelmi ezred és 47 légvédelmi zászlóalj került kialakításra. Ezzel párhuzamosan kezdődött 8 vadászbombázó, 5 felderítő és 5 szállítóezred felszerelése. 1957-ben 25.000 fő kezdte meg szolgálatát a légierőnél, 1959-re a létszám elérte az 53.700 főt, 1962-re pedig a tervezett 92.000 főt; 1967-ben 97.000 fő volt a légierő állománya.²¹ Többszöri átalakításra is sor került, míg 1963-ra kialakult a 2 légihadtestet és 7 légihadosztályt magába foglaló szervezeti forma.

A haditengerészet (*Marine*) kialakítását komoly szakmai vita előzte meg, kétséges

¹⁴ CORUM, James - S. BRILL (szerk.): *Rearming Germany*. Leiden, 2011. 48-50.

¹⁵ Die Zeit nach 1945: 99.

¹⁶ Die Zeit nach 1945: 96-97. PA AA Neues Amt B14 830. AZ NSZK moszkvai nagykövetsége 1962. január 12-én kelt 301-81-02-0/0100/2 számú jelentése a Heusinger tábornok elleni hecckampányról, melynek során nem csak az egykori keleti fronton készült dokumentumfilmet mutatták be, hanem kiadatását is kérték az amerikai kormánytól.

¹⁷ Die Zeit nach 1945: 112-113.

¹⁸ Die Zeit nach 1945: 96.

¹⁹ Die Zeit nach 1945: 112. PA AA Neues Amt B14-301 185. szám nélkül. Eltérő, magasabb adatokat közöl a Külügyi Hivatal 1961. november 24-én készített „Az NSZK katonapolitikai arca” című jelentése, mely tartalmazta az adatokat a Bundeswehr állományáról. Ennek alapján a létszám: Heer 232.300 fő, Luftwaffe 80.200 fő, Marine 26.500 fő, területvédelmi erők és parancsnokságok: 21.500 fő. A jelentés szerint a Heer 8 hadosztálya áll bevetésre készen (1 hegyivadász és 1 légi szállítású hadosztály, 2 páncélos és 4 páncélgránátos hadosztály), 4 további páncélgránátos fejlesztés alatt áll.

²⁰ Die Zeit nach 1945: 112. A NATO stratégiai terveivel kapcsolatosan lásd bővebben Thoß idézett művét.

²¹ Die Zeit nach 1945: 118.

volt ugyanis, hogy a Szovjetunióval szemben összességében jelentős tengeri fölényben lévő NATO-nak mennyire van szüksége egy német flottára. A nyilvánvalóan törénelmileg is terhelt vita végül egy kisebb méretű nyugatnémet flotta felállításával végződött, melynek feladata elsősorban a partok védelme volt, háborús helyzetben pedig meg kellett megakadályoznia a szovjet flottának a Balti-tengerről történő kihasználását.²² A flotta létszáma az 1960-as évek közepére elérte a 36.000 főt.²³

A Bundeswehr fegyvereit kezdetben az amerikai hadseregtől kapta, az elsők között 1000 db M47-es (Patton I) páncélost. 1957 márciusában a minisztérium M48-as (Patton II) páncélosokat rendelt Washingtontól, majd 1958-ban újabb 1800 db, a következő években pedig összesen mintegy 6000 db páncélozott járművet rendeltek meg,²⁴ jelentős mértékben érdekeltté téve ezzel az amerikaiakat a német újrafegyverkezésben. 1963-ban azonban a minisztérium 1500 db Leopárd harckocsi és 700 db páncélvadász hazai gyártására adott megbízást, jelentős megrendeléshez juttatva ezzel a német hadiipart. Ezen harckocsik első példányai 1965-re készültek el.²⁵

A légierő kezdetben F86 Sabre típusú gépekkel rendelkezett,²⁶ 1958-ban elkészült eszközbeszerzési tervében 300 db Lockheed F-104 Starfighter vadászgép,²⁷ 200 db FIAT G91 könnyűbombázó és 60 Alouette helikopter vásárlása szerepelt. 1963-ban vette kezdetét a Nike, Hawk és Pershing rakéták beszerzése, 1964-ben pedig Franciaországgal közösen a C-160-as Transall szállítógépek fejlesztése.

A flotta felépítése a szövetségesektől bérbe kapott – részben visszakapott – hajókkal kezdődött, mint például a Fletcher osztályú amerikai rombolókkal; hamarosan megjelentek azonban a saját építésű új hadihajók, mint például a Lindau-osztályú aknaszedőhajók, a Január osztályú naszádok, 1964-től a saját gyártmányú Hamburg osztályú rombolók, 1966-tól pedig a 205-ös osztályú tengeralattjárók.²⁸

A fejlesztések eredményeképpen az 1960-as évek közepére a modern fegyver-

²² Die Zeit nach 1945: 138. Ez reménytelen vállalkozás lett volna, a Varsói Szerződés haditengerészeti erői minden tekintetben többszörös erőfölényben voltak a Balti-tengeren.

²³ Die Zeit nach 1945: 126-128.

²⁴ Die Zeit nach 1945: 116. A későbbiekben vizsgálóbizottság mondta ki a beszerzés szakmai indokolatlanságát és vizsgálta az esetleges korrupciós szájakat.

²⁵ Die Zeit nach 1945: 116.

²⁶ PA AA Neues Amt B14-301 20. Az amerikai vadászgépek gyártására Kanadában került sor. A Külügyi Hivatal 1956. január 25-én kelt 211-230-09/130/56 iktatási számú feljegyzése szerint a vadászgépek kanadai vásárlása mellett vagy ellene nem szolt különleges érv, a 211-230-09/549/56 iktatási számú 1956. február 7-én kelt feljegyzés bár beszámolt a kölni Freiherr von Waltershausen lobbitevékenységéről a montreali Canada Air érdekében, azt is tartalmazta, hogy a Külügyi Hivatalnak nem áll módjában közbenjárni az érdekében. A kanadai nagykövetség 211-81-18/02749/56 számú 1956. július 17-i jelentése szerint Kanada 75 db repülőgépet ajándékba adott az NSZK haderőinek a NATO fegyversegély-programján keresztül.

²⁷ Évekkel később derült ki, hogy a Mirage III-as helyett vásárolt Starfighter vadászgépek a repülés során megbízhatatlanok: bár az NSZK részére már a továbbfejlesztett F-104G típust szállították, 1970-ig 118 db zuhant le, és ennek következtében 57 német pilóta vesztette életét. A kiképzés során repült órák számának növelésével és számos technikai módosítással sikerült a gépet biztonságosabbá tenni, de még az 1980-as években is fordultak elő balesetek. Die Zeit nach 1945: 120-123.

²⁸ Die Zeit nach 1945: 128-130.

zettel ellátott, az NSZK területén állomásozó 20 hadosztály (ebből 12 NSZK) már képesnek tűnt feltartóztatni a háborús helyzetben az NDK területéről várhatóan támadást indító 26 hadosztály (ebből 6 NDK) támadását, amennyiben az csak hagyományos fegyverekkel indult volna meg. Amennyiben a nukleáris fegyverek is bevetésre kerültek volna, a helyzet amúgy is tervezhetetlenné vált volna: a Varsói Szerződés 1961-es előrejelzése szerint az NDK területét 500, az NSZK területét 400 nukleáris találat érte volna, elképzelhetetlen mértékű pusztítást előidézve.²⁹

Az NSZK újrafegyverkezése során érdemes megvizsgálni a katonai megrendelések gazdasági oldalát is. A Külügyi Hivatalban 1956. január 10-én készített memorandum szerint az NSZK az újrafegyverkezés első 3 évében mintegy 45.376 milliárd DM kiadással számolt, amiből ekkor már 30.183 milliárd DM belföldi elköltésére kínálkozott lehetőség; a fennmaradó összeg azonban olyan beszerzésekre vonatkozott, melyeket nem lehetett, vagy nem volt érdemes német területen előállítani.³⁰

Érdemes arra is felfigyelni, hogy az összeg kétharmadát már hazai megrendelésekre tudta fordítani az NSZK kormánya, ami paradox módon éppen az újrafegyverkezés több éves csúszásának volt köszönhető. Az 1950-ben még termelési korlátozásokkal szembenező német ipar képtelen lett volna ilyen volumenű megrendeléseket teljesíteni, különös tekintettel arra, hogy a koreai háborúból fakadó megrendelések miatt egyébként is teljes kapacitással működött.³¹ Az U-1 típusú tengeralattjárók, a Leopárd páncélosok, a Hamburg osztályú rombolók és a Transall C-160 típusú szállító repülőgépek a német hadiipar jelentős fejlődéséről

²⁹ BALD, Detlef - BRÜHL, Reinhard - PRÜFERT, Andreas (szerk.): *Nationale Volksarmee - Armee für den Frieden. Beiträge zu Selbstverständnis und Geschichte des deutschen Militärs 1945-1990*. Nomos, Baden-Baden, 1995. 45.

³⁰ ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. Deutschland 319. Rotter bonni osztrák nagykövet 1955. március 11-én kelt 320.498 iktatási számú levelében az NSZK Szövetségi Gazdasági Minisztériumának egyik vezető tisztviselőjével folytatott beszélgetéséről számolt be. Információi szerint az új német haderő részére szükséges 300 laktányból 150-et újonnan kell felépíteni. Mivel egy zászlóalj részére alkalmas kaszárnya mintegy 15 millió DM, ez összesen nagyjából 5 milliárd DM. Szükséges még nagyjából további 200 lőtér, 15 reptér és további katonai létesítmények felépítése. Egy katona felszerelése nagyjából 2.000 DM, a szállás, ellátás, felszerelés és zsold éves költsége katonánként 10.000 DM, azaz a teljes haderőre vetítve évente 5 milliárd DM. A páncélos erők számára 3.000 tankot terveznek beszerezni; egy Patton-páncélos 1,1 millió DM, így a teljes összeg 3,3 milliárd DM. A lövegek, gépfegyverek és gránátvetők beszerzése a jelentés szerint 4,5 milliárd DM összeget tehet majd ki.

³¹ ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. Deutschland 135. Schöner osztrák főkonzul 1950. szeptember 16-án kelt 127.853 számú levelében az újrafegyverkezés gazdasági hátterével foglalkozott. A jelentés az NSZK Szövetségi Gazdasági Minisztériumának háttéranyagát mutatta be, mely az NSZK újrafegyverkezésének lehetőségeivel foglalkozott, és megállapította, hogy annak ipari háttére hiányzik: az 1950-ben 11,1 millió tonnás nyersvas-termelési kvótát 17-18 millió tonnára kéne emelni, ezen kapacitásbővítés és modernizálás költsége elérné a 4-5 milliárd márkát. A repülőgépek, páncélosok és tűzérési eszközök gyártása legkorábban is csak 1-2 év múlva kezdődhetne el. Az NSZK 1950-ben évi 6-7.000 tonna nikkelt, 30-40.000 tonna rézmangánt és 20.000 tonna cinket használ fel, az újrafegyverkezéshez ennek tízszeresére lenne szükség. A jelentés írója megállapította, hogy a háttéranyag véleménye szerint a francia és brit aggályok tompítására született, és célja a korlátozások enyhítése. Ezt megalapozza a jelentés második bekezdése, melyben a jelentéstevő megállapította: a nyugatnémet ipar a német újrafegyverkezés nélkül is oly mértékben bekapcsolódott a nyugati fegyverkezési konjunktúrába, hogy egyes nyersanyag-megrendeléseknek már nem is tud eleget tenni.

tettek tanúbizonyságot. Az 1955-től felfutó katonai megrendelések jelentős mértékben járulhattak hozzá a „gazdasági csoda” éveinek teljesítményéhez, továbbá külföldi megrendelésekre is számíthattak.

A hivatkozott számítások szerint Bonn a külföldi beszerzésekre fennmaradó 15.193 milliárd DM összegből mindössze 2.629 milliárd DM értékben Nyugat-Európa országai-ban, a fennmaradó 12.564 milliárd DM értékben döntően az Egyesült Államokban tervezett vásárlásokat. Mivel a dokumentum szerint az USA ebből 3.919 milliárd DM értékben ingyenesen adott át – döntően használt – katonai eszközöket és készleteket a fegyversegély-program keretében, a német fél az 1955. június 30-án aláírt bilaterális szerződés alapján 1956 januárjában tárgyalásokat kezdeményezett Washingtonnal a további beszerzésekről, ahol azonban meglepő módon a kapacitások szűkösségére hivatkozva az amerikaiak azt kérték, hogy Bonn növelje beszerzéseit a szövetségesek-től.³² A katonai beszerzéseket ezt követően Bonn igyekezett minél több NATO-szövetséges ország között teríteni.³³ Ebben nem volt elhanyagolható az a szempont sem, hogy a katonai megrendelések számos európai országot tettek érdekeltté a nyugatnémet újrafegyverkezésben, így például az olasz-francia-német együttműködés elhalványulását követően az Egyesült Királyságot,³⁴ ahonnan az 1958-as védelmisegély-szerződés alapján 580 millió DM értékben vásárolt az NSZK katonai felszereléseket, és intenzívebbé váltak a közös katonai célú kutatások is,³⁵ olyannyira, hogy annak már

³² PA AA Neues Amt B14-301 21. A pénzügyminiszter 1956. január 27-én kelt II C/7-FA1035c-86/56 számú bizalmas minősítésű levele.

³³ PA AA Neues Amt B14-301 20. A Külügyi Hivatal 1956. április 19-én kelt 413B-305-14-887/56 számú feljegyzése szerint a görög nagykövetet is kérték, hogy országa tegyen ajánlatokat az NSZK hadereje részére szállítható fegyverek és lőszerterületén. A görög nagykövet hangsúlyozta, hogy ez mielőbb meg fog történni, és üdvözölte, hogy ezáltal erősödhet az árucseré és a NATO-n belüli összetartozás érzése a két ország között. Ugyanezen a napon a portugál nagykövet hasonló ajánlatot kapott. A holland nagykövet 1956. május 29-én kapott hasonló tartalmú kérést a Külügyi Hivatal 413B-305-14-2070/56 számú feljegyzése szerint. Az NSZK Belügyminisztériumának a Külügyi Hivatal részére küldött 211-81-18/1335/56 számú levele a *Bundesgrenzschutz* részére vásárolt spanyol gránátvetőkkel kapcsolatos műszaki és ellenőrzési problémáról számolt be. ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. Deutschland 425. Afuhs hollandiai osztrák követ 1957. március 16-án írt, 217.981 számon iktatott jelentése Strauss hollandiai útjáról számolt be, melynek célja hollandiai fegyvergyárak megtekintése volt, elsősorban egy esetleges katonai radarok vásárlásáról szóló üzlet érdekében.

³⁴ A *Die Welt* című újság 1958. február 8-án tájékoztatott Strauss védelmi miniszter sajtótájékoztatójáról, miszerint a brit aggodalmak alaptalanok, nincs szó a britek fegyverkezéséből való kizárásáról. A brit féllel történő együttműködésről új elemként Strauss elmondta, hogy egy szakbizottság foglalkozik az atomenergiával működő hajtóművek vizsgálatával, melyet repülőgépek és tengeralattjárók esetében lehetne felhasználni, szó sincs azonban közös atomfegyverkezésről.

³⁵ PA AA Neues Amt B14-301 207. A Külügyi Hivatal 1959. május 21-én készített 301-81-17-1/444/59 számú feljegyzésében számolt be Strauss védelmi miniszter angliai útjáról. A feljegyzés tartalmazta, hogy az 1958. évben kötött védelmisegély-szerződésben megnyitott 50 millió font, azaz 580 millió DM értékű keretből a német fél 120 milliót már elköltött, 280 millióról konkrét tárgyalások folynak, 180 millió DM pedig a 3 éves futamidő során mielőbb felhasználásra kerül. A feljegyzés melléklete felsorolta, hogy 12 katonai fejlesztési területen folyik együttműködés, mely elsősorban a tengerészet területét (beleértve a tengeralattjárókat) öleli fel, de légvédelmi rakéták és páncéltörő fegyverek is szerepelnek rajta (atomfegyverek nem). A brit-nyugatnémet katonai együttműködésről az NSZK moszkvai nagykövetsége 1959. december 14-i távirata szerint a Pravda is írt a két állam hadiipari monopóliumainak összefonódását ostromozva, és biztosra véve, hogy a háttérben a *Bundeswehr* atomfegyverkezése áll.

belpolitikai következményei lettek.³⁶ Jutott azonban másnak is: a Frankfurter Rundschau 1965. július 21-i száma szerint az NSZK 1959-ben 120 millió DM értékben vásárolt Portugáliától katonai eszközöket, sőt, Bonn a hagyományos német-török együttműködést is felmelegítette, amikor 750 millió DM értékben vásárolt lőszert a szintén NATO tag Törökországtól.³⁷

A nagy összegű amerikai, brit és francia katonai megrendelések alkalmasak voltak arra is, hogy beszámítsák őket az NSZK területén állomásozó csapataik fenntartási költségeibe, aminek jelentős részét 1955 után is az NSZK fizette.³⁸ A kiadásokról folyó tárgyalások egyre összetettebbek lettek, ahogy azt például az 1967-ben az NSZK és az USA, illetve az NSZK és az Egyesült Királyság között folyó tárgyalások is bizonyítják. Az 1967 második felére és 1968 első felére érvényes német-amerikai megállapodás szerint a Német Szövetségi Bank 500 millió dollár értékben vásárolt közepes futamidejű amerikai állampapírokat, továbbá tartózkodott a dollár aranyra váltásától, cserébe Bonn önállóan dönthetett az esetleges amerikai katonai beszerzésekről, ezek nagyságrendjének továbbá már nem kellett megfelelnie a német területen állomásozó amerikai csapatok devizaigényének. A brit-nyugatnémet megállapodás 1967. április 1-jétől 1968. március 30-ig tartó időszakról szólt, ennek alapján az NSZK kormánya összesen 550 millió DM értékben nyújtott devizát London számára: 200 millió DM értékben fegyvereket vásárolt, további 250 millió DM értékben nyugatnémet állami, tartományi és helyi beszerzések történtek brit forrásból, a fennmaradó 100 millió DM értékben pedig német magáncégek vásároltak az Egyesült Királyságtól.³⁹ Az NSZK az évek folyamán tehát jelentős áldozatokat ho-

³⁶ PA AA Neues Amt B14-301 208. Az NSZK londoni nagykövetsége 1959. december 17-én kelt 301-81-18/2112/59 számú jelentésében számolt be arról, hogy a brit és nyugatnémet védelmi miniszterek 1959. december 2-3 között a lehetséges katonai együttműködésről folytatott megbeszélése kapcsán a brit Munkáspárt 120 képviselője tiltakozott atomfegyvereknek az NSZK részére történő esetleges átadása miatt. A brit kormány cáfolta az atomfegyverek átadását.

³⁷ ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. Deutschland 375. Bielka ankarai osztrák nagykövet 1957. május 6-án kelt 220.018-as számon iktatott jelentése, mely többek között arról is beszámolt, hogy Strauss védelmi miniszter márciusban járt Törökországban, amikor sikerült lezárni a gyakorlatilag már 1956 szeptemberében nyélbe ütött üzletet Törökország lőszerszállításáról az NSZK részére 750 millió DM értékben. A törökök németbarátságát a jelentés azzal is illusztrálja, hogy a törökök az NSZK-t mint „*hagyományos barátunk és nagy szövetségesünk*” emlegetik, az Egyesült Államokat mint „*nagy barátunk és szövetségesünk*”, a briteket pedig mint „*értékes szövetségesünk és barátunk*”.

³⁸ ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. Deutschland 376. A bonni osztrák nagykövetség 1956. március 2-án kelt 512.373-as számon iktatott jelentése arról számolt be, hogy a nyugati szövetségesek arra kérték az NSZK kormányt, járuljon hozzá az NSZK-ban állomásozó csapataik költségeihez. Ennek előzménye, hogy az NSZK 1955. május 5-től – a Németország-szerződés életbe lépésétől – 12 hónapra 3,2 milliárd nyugatnémet márkát fizetett ki ezen célból. A nyugati szövetségesek kérésüket azzal indokolták, hogy az NSZK hadereje a terület védelmére még nem képes, addig pedig a feladatot a szövetséges fegyveres erők látják el. A német kormány azt vetette fel, hogy az NSZK területén állomásozó fegyveres erőkkel járó kiadásokat katonai megrendelésekkel ellentételeznék.

³⁹ ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. BRD 1142. Ender bonni osztrák nagykövet 1967. május 8-án kelt 21.670-4 (Pol)67 számú levelében a brit-amerikai-nyugatnémet tárgyalások lezárásáról tudósított. Az NSZK anyagi felajánlása ellenére mindkét fél csökkenti az NSZK-ban állomásozó csapatai létszámát. A britek kivonnak egy dandárt és egy repülőszázadot (6.000 főt). Az Egyesült Államok a 24. gyalogoshadosztály 2 dandárját (28.000 fő) vonja ki az NSZK területéről egy rotációs terv szerint, a fegyverzetük azonban ma-

zott a szövetséges csapatok német területen történő állomásoztatása érdekében, ezt az alapvetően biztonsági célú együttműködést ugyanakkor a felek sikeresen kombinálták kereskedelempolitikai és gazdasági szempontokkal. A Külügyi Hivatal ezzel kapcsolatos koncepciója a kereskedelempolitika és a katonai szállítások összehangolásáról a mellékletben olvasható.⁴⁰

A külföldi beszerzéseket azok nagyságrendje miatt persze fokozottan ellenőrizte a megrendelő, ezért az adott országokban a nagykövetségeken áruellenőrzési kirendeltségeket hozott létre.⁴¹ Indirekt módon az állomáshelyek azon országokat is kijelölik, melyektől az NSZK katonai felszereléseket vásárolt, innen tudhatjuk, hogy a célországok Belgium, Franciaország, Görögország, Nagy-Britannia, Olaszország, Ausztria, Kanada, Hollandia, Svájc, Norvégia, Svédország, Törökország és az USA volt. A körütekintő és átgondolt beszerzésekre és fejlesztésekre utal, hogy a Védelmi Minisztérium figyelemmel követte más országok katonai fejlesztéseinek eredményeit is, ennek alapján vásárolt.⁴²

Az NSZK azonban nem csak fegyvereket vásárolt a szövetségeseitől, hanem több országgal is szoros együttműködést alakított ki a kiképzés területén,⁴³ továbbá számos alakulatot állomásoztatott más országokban, így például Hollandiában,⁴⁴ Belgiumban,⁴⁵ az Egyesült Királyságban,⁴⁶ Olaszországban,⁴⁷ Portugáliában. Erre alapvetően azért volt szükség, mert Bonn teljes joggal arra számíthatott, hogy egy világháborús helyzetben a Varsói Szerződés erői az NSZK területének jelentős részét megsemmisítik, így a harc folytatásához mindenképpen a Vaszfüggönytől távolabb fekvő, biztonságos katonai bázisokra és raktárakra van szükség.

A csapatok külföldi állomásoztatására az egyik legjobb példa a Bundeswehr portugáliai jelenléte. A Külügyi Hivatal erről készített feljegyzése leírja, hogy „az

rad, és a NATO parancsnoksága alatt a csapatok 70 óra alatt visszatérhetnek német állomáshelyükre. Ezen túl a 3 vadászpilóta-egred összesen 9 repülőszázadból 4 visszakérül az Egyesült Államokba (4.500 fő), 5 marad az NSZK-ban. A csapatkivonás egyoldalú, indoka elsősorban a takarékoság.

⁴⁰ PA AA Neues Amt B14-301 128. A Külügyi Hivatal 1957. május 4-én kelt 211-31-17/2015/57 számú iktatott koncepciója.

⁴¹ PA AA Neues Amt B14-301 208. A külföldi katonai szállítások során tapasztalható számos minőségi probléma miatt a Védelmi Minisztérium a Külügyi Hivatallal 1958 januárjában megállapodást kötött, melynek alapján áruellenőrzési kirendeltségeket (*Güterprüfstelle*) hozott létre. Ezek feladata a katonai megrendelések már gyártás közben történő folyamatos ellenőrzése.

⁴² PA AA Neues Amt B14-301 208. 1955 júliusában például a Védelmi Minisztérium a II.2/31/955-07/1231/55 számú dokumentumban kezdeményezte finn és svájci téli katonai ruházat beszerzését az ottani német követségeken keresztül. Ez az ősz folyamán meg is történt, a finn nagykövetség még azt is leírta ajánlásában, hogy a finn katonai ruházatot az 1939/40-es téli hadjárat és a második világháború tapasztalatai alapján folyamatosan fejlesztik.

⁴³ PA AA Neues Amt B14 IIA7 831. Franciaországban a 0804-114 számú jelentés szerint nyaranta 8.000 német katona kiképzése folyt Bitche, La Courtille és La Rochilles kiképzőközpontokban. Mourmelon-le-Grand is ismert kiképzőtábor volt, továbbá német raktárak is létrejöttek francia területen.

⁴⁴ Budel támaszpontján.

⁴⁵ PA AA Neues Amt B14 IIA7 831. 1962-re nyugatnémet katonai raktárak épültek ki Belgiumban Arendonk és Baronville mellett, amit a Szövetségi Számvevőszék elnökének belga kollégájához írt 1962. január 4-én kelt F-1705/61. számú levele támaszt alá.

⁴⁶ Castlemartin támaszpontja.

⁴⁷ Szardínia szigetén Decimomannu támaszpontja (a kanadai légierővel közösen).

NSZK exponált helyzete a vasfüggöny mentén, területének korlátozott mélysége, a szövetséges erők koncentrációja a területén, továbbá annak lehetetlensége, hogy katonai objektumok céljára földterületekhez lehessen jutni, szükségessé teszi, hogy ellátási egységeket, kiképző- és gyakorlóterepet vegyen igénybe a baráti külföldi országok megfelelő részén. Mivel annak lehetősége, hogy a szomszédos NATO-tagállamokban hasonló létesítmények jöjjenek létre, korlátozott, továbbá a katonai szempontok az ilyen létesítmények minél nagyobb szórását és mélységi tagolását teszik szükségessé, nyilvánvalóan Portugália is szóba került.” A jelentés szerint 1960 januárjában került aláírásra az a keretszerződés, melynek eredményeképpen kiépült a *Luftwaffe* bejai bázisa, a légierő egyes gépeinek felkészítése és őrzése azóta Portugália egyik repterén történt, ott zajlott továbbá egyes távközlési egységek gyártása, illetve háború esetére Bejában tartalék kórházak álltak a *Bundeswehr* rendelkezésére. A jelentés megállapította, hogy a kiképzés szempontjából a portugáliai jelenlét igen hasznos a *Bundeswehr* számára, a portugál fél számára pedig jelentős gazdasági befektetés és devizabevétel képződött általa. Igen érdekes továbbá a feljegyzés 1965. augusztus 2-án készült és az aktában megtalálható – áthúzott – piszkozata, mely az idézett részhez hozzáfűzi: „*Portugália azért előnyös, mert kívül fekszik a szovjet közép-hatótávolságú rakéták hatósugarán ... klimatikus viszonyai kiválóak a légierő kiképzéséhez, ritkán lakott területei miatt nem adódnak gondok a zajterhelésből, nem merülnek fel határsértési problémák, ... illetve a jól képzett munkaerő is hozzáférhető.*” A *Frankfurter Rundschau* 1965. július 21-i száma azt is közölte, hogy az NSZK 130 millió nyugatnémet márkát költ el Portugáliában a bejai légibázis létrehozására, ami a két ország közötti kereskedelembe is csökkentheti Portugália passzív mérlegét.⁴⁸

A NSZK olyan mértékben hozott létre a területén kívüli bázisokat döntően a NATO-szövetségesek területén, hogy megkockáztatható: békeidőben még sosem rendelkezett a mindenkori német hadsereg ennyi külföldi bázissal. Az NSZK és az NDK fegyveres erői között alighanem ez jelentette a legnagyobb eltérést: míg a *Nationale Volksarmee* csak az NDK saját – és mögötte fekvő – területének védelmére volt hivatott, a *Bundeswehr* a befogadó szövetségeseinek köszönhetően még egy szörnyű atomháború esetére is rendelkezett olyan potenciállal, melyek lehetővé tették a német fegyveres erők túlélését, sőt, némi túlzással talán még a német államiság fennmaradását is.

Az NSZK újrafegyverkezésének nagyon speciális területe az atomfegyverkezés kérdése. Már Strauss olyan professzionális haderőt képzelt el, mely atomfegyverekkel is rendelkezik. A védelmi miniszterségét megelőzően egyébként az atomügyekért felelős miniszter vonzalma a legmodernebb tömegpusztító fegyverek iránt nem volt ritkaság: a NATO tömeges megtorlásra épülő stratégiája szintén számolt a nukleáris fegyverek bevetésével akár egy hagyományos fegyverekkel kezdett ellenséges támadás esetén is. Állítólag éppen az egyik ilyen NATO-

⁴⁸ PA AA Neues Amt B14 IIA7 831. A Külügyi Hivatal 1965. augusztus 12-én készített I17-81.02/1739/65 számú feljegyzése.

gyakorlat („*Carte Blanche*”, 1955. június) – mely az NSZK nukleáris tragédiáját vetítette előre egy komoly háborús helyzetben – győzte meg Strausst és Adenauert is arról, hogy a hagyományos fegyverzet fejlesztése mellett a modern haderőhöz nélkülözhetetlen az önálló atomfegyverek feletti rendelkezés is, mely ráadásul az egyetlen hatékony védelmi eszközt kínálta a hagyományos fegyverzet terén továbbra is jelentős fölényben lévő szovjet haderővel szemben.⁴⁹

Strauss megkeresésére egyébként 1957 januárjában Eisenhower elnök, majd decemberben a NATO is hozzájárult ahhoz,⁵⁰ hogy a Bundeswehr – valamint valamennyi más NATO tagállam – nukleáris fegyverek hordozására is alkalmas tüzérségi és légi eszközöket, illetve rakétákat kapjon, melyek nukleáris robbanófejei felett azonban továbbra is az amerikaiak rendelkeztek.⁵¹ A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy az amerikaiak nélkül az atomfegyvereket nem lehetett felhasználni.⁵² Atomfegyvereket azonban Washington nem kívánt átadni az NSZK-nak, és bár ez időnként felmerült, alighanem kijózanítólag hatott az esetleg ingadozó amerikaiak számára is, amikor 1961-ben a berlini fal építésekor Strauss a fegyveres erők bevetését és figyelmeztető nukleáris csapást szorgalmazott az NDK ellen.⁵³

Ha atomfegyvert nem is adtak, a Külügyi Hivatal feljegyzéséből azonban kiderül, hogy 1959. május 5-én az USA és az NSZK az atomenergia védelmi célú közös felhasználásáról írt alá szerződést, melynek értelmében a két fél nukleáris fegyverek nem nukleáris részeivel kapcsolatos információkat adhatott át egymásnak, különösképpen a védelmi tervezés, az atomfegyverek kezelése és az ellenük való védekezés, az ellenséges erőkkel kapcsolatos nukleáris információk, továbbá a nukleáris hordozóeszközök területén.⁵⁴ Az elmozdulás mégis egyértelmű volt: elkezdődött az atomfegyverkezés, és ennek kapcsán (is) éveken át tartó belpolitikai és nemzetközi vita bontakozott ki.

Ekkorra radikálisan megváltozott az NSZK hadseregének felállításával kapcsolatos francia kormányzati politika is,⁵⁵ bár a német fél – alighanem az újrafegyverke-

⁴⁹ Die Zeit nach 1945: 106. Arról nem is beszélve, hogy az NDK nem rendelkezett atomfegyverekkel, tehát a német-német konfliktusban is az NSZK fölényét demonstrálta volna, ha sikerül az atomfegyver fejlesztése.

⁵⁰ PA AA Neues Amt B14 IIA7 1211. A 81-02-4354/68 számú irat megerősítette, hogy a NATO miniszteri konferenciájának 1957 decemberében hozott határozata értelmében 1958-tól a NATO haderőket felszerelték atomfegyverek hordozására alkalmas eszközökkel, a nukleáris robbanófejek azonban az USA kizárólagos ellenőrzése alatt maradtak.

⁵¹ Háborús helyzetben a NATO irányítása alatt álló Bundeswehr is hozzáférhetett az amerikai nukleáris robbanófejekhez: 1965-ben a szárazföldi erők részére 965 db (rakéták és tüzérségi eszközök), a légerő részére 1250 db (rakéták és bombák) volt hozzáférhető. SEARLE, Alaric: *Wehrmacht generals, West German society, and the debate on rearmament, 1949-1959*. Praeger, Westport-Conn, 2003. 31.

⁵² BALD (2005): 54.

⁵³ BALD (2005): 58-59. Strauss azt javasolta, hogy figyelmeztetésül robbantsanak nukleáris töltetet az NDK területe vagy a Balti-tenger felett (tehát nem a földfelszínen). Az amerikaiak azonban lehűtötték a lelkesedését, és tétlenül nézték, ahogy az NDK körbefalazza önmagát, ezzel ugyanis Kelet-Berlin alapvetően nem sértette meg a nemzetközi szerződéseket.

⁵⁴ PA AA Neues Amt B14 IIA7 1211. A szerződésről a 301-81-32/455/59 számú irat tájékoztat, az aktaiban a szerződés szövege is megtalálható.

⁵⁵ PA AA Neues Amt B11 774. Az NSZK párizsi diplomáciai képviselője 1954. október 15-én kelt 26.026/54 számú jelentésében a francia kormány azon törekvéséről számolt be, miszerint a német újra-

zést korábban obstruáló francia magatartás folytatásától is tartva – eleinte fenn tartásokkal kezelte a francia közeledést, tartva az újabb csúszásoktól.⁵⁶ Egyértelműen bizonyítja a fenntartásokat az NSZK párizsi képvisletének egy jelentése a Mendès-France kormány taktikai elképzeléseiről és lehetőségeiről: „*az óvatos fogalmazás azonban felveti annak lehetőségét, hogy [a francia kormány] visszatér korábbi taktikájához, miszerint bár támogatja a német védelmi hozzájárulást, a gyakorlatban azonban egyes felvetésekkel és feltételekkel lehetetlenné teszi azt.*”⁵⁷

Párizs azonban semmiképpen sem szeretett volna kimaradni a katonai megrendelések piacáról, ráadásul úgy vélhették, hogy a német újrafegyverkezés a haditechnika oldaláról a közös kutatáson és fejlesztésen keresztül ellenőrizhető leginkább.⁵⁸ Ezen együttműködés egyik legérdekesebb példája a francia-német határon fekvő Saint-Louisban működő Ballisztikai Kutatóintézet esete,⁵⁹ mely elsősorban rakéták fejlesztésével foglalkozott, és amely franciaországi fekvése miatt működésének kezdetétől alkalmas volt a demilitarizációs előírások kikerülésére.⁶⁰ Nem vé-

---

fegyverkezés során közös francia-német vállalatoknak kell szerepet kapniuk. A jelentés készítője szerint ez az ellenőrzésen túl már üzletnek minősül; amit Benelux-államok elleneztek is, mert attól féltek, hogy a német-francia együttműködésből az ő cégeik kimaradnak. A német ipar is tartott attól, hogy a francia törekvések szerint a nehézfegyverek gyártása Franciaországban történne, ezt azonban a francia kormány cáfolta, nyilatkozataik szerint elsősorban a tervezésben és kutatásban szorgalmazzák az együttműködést a német féllel.

⁵⁶ PA AA Neues Amt B14-301 207. 1956. november 5-én a 81-17/3986/56-o9s számú irat szerint Couve de Murville francia nagykövet járt a Külügy Hivatalban és szorgalmazta a szorosabb együttműködést a hadiipar területén a francia és német fél között. A német válasz a kérdés politikai jelentőségének hangsúlyozásán túl kiemelte, hogy erre elsősorban a német haderő felállítását követően lesz lehetőség, a jelenlegi helyzetben ennek intézményesítése csak további késlekedést okozna a csapatok első felszerelésében.

⁵⁷ PA AA Neues Amt B11 773. Az NSZK párizsi képvisletének 1954. szeptember 8-án kelt 22.512/54 számú jelentése.

⁵⁸ PA AA Neues Amt B14-301 207. A Külügyi Hivatal 1956. szeptember 25-én készített 211-81-17/3421/56 számú feljegyzése szerint a francia kormány április 28-i memorandumában tett javaslatot az NSZK kormányának, hogy a két ország a katonai célú kiképzés, kutatás, fejlesztés és termelés területén szorosabban működjön együtt, kiemelve ennek politikai jelentőségét. Leduc francia követ kifejezte elégedetlenségét a német fél szeptember 7-én elküldött válaszával kapcsolatban. A német válasz is kiemelte ennek jelentőségét, ugyanakkor arra is utalt, hogy a bilaterális megoldásokból gondok származhatnak a NYEU többi állama részéről.

⁵⁹ PA AA Neues Amt B14 IIA7 838. A Külügyi Hivatal ezen aktában található feljegyzéseiből (pl. 8-174/56) kiderül, hogy a francia-német határon fekvő Saint-Louis mellett működő „*Laboratoire de Recherches Techniques Saint-Louis*” gyakorlatilag az egykori német légierő 1935-ben Berlinben létrehozott Ballisztikai Intézetének utódja: az intézményt a háború végén telepítették Berlinből Württemberg területére, ahol a francia megszállást követően is tovább működött a francia kormány felkérésére, csak már francia területen, nem sértve a demilitarizációs előírásokat. Az intézetben katonai és polgári célú tudományos kutatás folyt csaknem 100 fő – kizárólag németek – részvételével, további 225 francia munkavállaló mellett. A kutatások a ballisztika számos alkalmazási lehetősége mellett a robbanástechnika, a rakétatechnológia és az atomkutatások területére is kiterjedtek. A tárgyalások az intézet közös fenntartású francia-német kutatóintézeté alakításáról 1955 folyamán kezdődtek el. Az intézetről a *Süddeutsche Zeitung* 1958. január 10-i száma már mint egy katonai jelentőségű ballisztikai kutatásokat folytató, közösen finanszírozott intézményről számolt be, természetesen az 1935-ig visszanyúló előzmények diszkrét elhallgatásával.

⁶⁰ Az NSZK egyébként 1958. március 21-én kérte a NYEU Tanácsától, hogy vizsgálják felül az egyes fegyverek gyártásának tilalmát, ennek alapján május 9-től a NYEU több korlátozást enyhített, például egyes rakétafajták esetében is.

letlen tehát, hogy számos feljegyzésben nem is nyilvánvaló az intézet katonai jelentősége, az NSZK hivatalai azonban végig tudtak az ott folyó fejlesztésekről. Az együttműködést tovább mélyítette a két ország között 1956. március 12-én – kellő diszkrécióval – az algériai Colomb Bechar településen a nukleáris kutatásokról aláírt ipari és technológiai együttműködési megállapodás, majd a két ország hadügyminiszterei között 1957. január 17-én ugyanott aláírt szerződéssel, mely a közös rakéatechnikai és egyértelműen katonai célú nukleáris kutatásokról szólt.⁶¹ Tekintettel arra, hogy az NSZK területén fentiek értelmében nem kerülhetett sor atomfegyver gyártására, a területen kívüli megoldás igen kedvező volt Bonn számára, még akkor is, ha ezzel elsősorban a francia atom-űtőerő felállításának finanszírozásában vett részt. Az együttműködés azonban azzal kecsegtetett, hogy Bonn is az atomtítkok és az atomfegyverek birtokába jut.⁶²

Miután Adenauer 1957 szeptemberében sikeresen megnyerte a választásokat, a szovjet interkontinentális rakéta fellövésének sikere pedig sokkolta a világot, az együttműködés továbbfejlesztése vált lehetővé és szükségessé: a francia-német klub kibővült Olaszországgal.⁶³ Az újabb közös katonai kutatásokról szóló szerződést 1958. január 18-án írták alá, annak nukleáris részét következetesen tagadva.⁶⁴ A szerződés szerint a költségek 45-45%-át Franciaország és az NSZK állta, Olaszország további 10%-kal járult hozzá a kiadásokhoz.

A haditechnikai kutatásokon túl nukleáris együttműködést is tartalmazó projektnek⁶⁵ azonban hamar véget vetett Charles de Gaulle elnökké választása 1958 őszén, aki az önálló francia atoműtőerő felállítását szorgalmazta, és rövid úton felmondta az aláírt szerződéseket, nagy felzúdulást váltva ki ezzel az NSZK Védelmi Minisztériumában: az NSZK kormánya végül nem a már megrendelt francia Mirage III típusú repülőgépeket vásárolta meg a Luftwaffe számára.⁶⁶

⁶¹ PA AA Neues Amt B14-301 207. Az 1957. január 17-én aláírt megállapodás a két ország haderői közötti együttműködésről szólt, elsősorban az új fegyverek fejlesztésének területén. Amint a Külügyi Hivatal 211-86-01/1/1052/57 számú 1957. március 21-én készült belső feljegyzéséből kiderül, a német fél biztosan nem, és feltételezhetően a francia fél sem rendelkezett a szükséges külügyminiszteri felhatalmazással.

⁶² Die Zeit nach 1954: 65-66.

⁶³ PA AA Neues Amt B14-301 207. A Külügyi Hivatal gyűjteményében fellelhetők a *Süddeutsche Zeitung* 1958. január 10-i, a *Die Welt* január 20-i és 21-i számai, melyek részletesen beszámoltak a francia-olasz-német fegyverkezési együttműködésről, melynek célja a hagyományos fegyverzet fejlesztése és standardizálása, továbbá légvédelmi és páncéltörő rövid hatótávolságú rakéták fejlesztése. A január 10-i cikk kifejtette, hogy a taktikai rakétafegyverekkel kapcsolatos kísérletek az algériai sivatagban, Colomb Bechar környékén zajlanak. Említésre került továbbá a cikkben 88 db F86-os vadászgép vásárlása, melyet a Fiat készít el licenz alapján a Luftwaffe számára. Die Zeit nach 1945: 65.

⁶⁴ BALD (2005): 56-57.

⁶⁵ HAFTENDORN, Helga: *Deutsche Außenpolitik zwischen Selbstbeschränkung und Selbstbehauptung 1945-2000*. Deutsche Verlags Anstalt, Stuttgart, 2001. 72.

⁶⁶ ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. BRD 482. Rotter párizsi osztrák nagykövet 1958. július 19-én kelt 552.354 számú levelében beszámolt az NSZK védelmi minisztere, Strauss párizsi látogatásáról párizsi kollégájánál, Guillaumat miniszternél. A francia védelmi miniszter ez alkalommal közölte német kollégájával, hogy az új francia kormány nem tartja magára nézve kötelezőnek a korábbi közös német-olasz-francia fegyverkezési terveket, De Gaulle tábornok ezen a területen személyesen hozza meg a döntéseket. Strauss miniszter a nagykövet forrása szerint felemelt hangon közölte francia partnerével: „Aber

Mivel az NSZK területén tilos volt a katonai célú nukleáris kutatások folytatása, más együttműködő partner Franciaország helyett pedig nem akadt, a nukleáris fegyverkezés ügye átmenetileg megfenneklett. Az atomfegyverek feletti rendelkezés igénye azonban nem tűnt el, csak átalakult: számos elképzelés született az atomfegyverek NATO-irányítás alá helyezésére. Amikor az önálló francia atom-űtőerő felállítása miatt új elképzelések merültek fel Nyugat-Európa nukleáris védelmének átalakításáról,⁶⁷ az NSZK is aktívan részt vett a tárgyalásokban. Amikor az USA 1963-ban – a britekkel aláírt nassauai megállapodással a háta mögött – a NATO számára multilaterális nukleáris erők (MNF) felállítását javasolta, az NSZK támogatta ezt az elképzelést.⁶⁸ Az elképzelés lényege az volt, hogy az amerikai és brit nukleáris fegyverek egy részét – döntően atom-tengeralattjárókat és hadihajókat – a NATO parancsnoksága alá helyeznék, ezen fegyverzet fenntartásának költségeit pedig ezt követően a NATO – azaz a tagállamok közösen – finanszíroznák. Az elképzelés látszólag mindenkinek kedvező lett volna: az amerikaiak és a britek anyagi terhei csökkentek volna, az NSZK – még ha csak a többi NATO taggal közösen is – rendelkezési jogot nyert volna az atomfegyverek felett, a francia atom-űtőerőt pedig integrálni lehetett volna ebbe a közösen fenntartott rendszerbe.⁶⁹

A kezdeményezés azonban zátonyra futott: De Gaulle nem azért fejlesztette ki a francia atomfegyvert, hogy az ne francia irányítás alatt álljon, és az 1964-es brit választásokon győztes Munkáspárt sem volt olyan lelkes, mint konzervatív elődje. Amikor kiszivárgott, hogy az amerikai kormány egyébként a nukleáris robbanófejek feletti rendelkezést az érintett fegyverek esetében is magának tartaná fent, a kezdeményezést már csak az USA, az NSZK és Hollandia kormánya támogatta, így az elbukott.

Az NSZK nukleáris felfegyverzésének hidegháborús története végül 1968-ban zárult le, amikor az Amerikai Egyesült Államok a Szovjetunióval és az Egyesült Királysággal aláírta az atomsorompó-egyezményt,⁷⁰ és ehhez később – miután a szerződés korlátozott időre (10-20 év) szóló jellegét felvető politikája is kudarcot vallott – nemzetközi nyomásra az NSZK is csatlakozott, tudomásul véve a nukleáris fegyverkezési kísérlet kudarcát.⁷¹ A szerződés ratifikációját azonban a nagykoalíci-

---

das erinnert ja an Hitler”, azaz „*De hát ez Hitlerre emlékeztet*”. A jelentés kiemeli, hogy a francia álláspont szerint a németeknek nem adható meg az atombomba készítésének és birtoklásának joga, mert nem lehet tudni, hogy az esetleges újraegyesítés után Németország a NATO tagja marad-e. Laloy kiemelte, hogy Strauss családottsága alighanem a korábbi francia védelmi miniszter, Chaban-Delmas engedményeire vezethetőek vissza, melyeket azonban a Quay d’Orsay sosem hagyott jóvá. HAFTENDORN: 72.

⁶⁷ ALBRECHT, Ulrich: *Die Wiederaufrüstung der Bundesrepublik: Analyse und Dokumentation*. Pahl-Rugenstein, Köln, 1980. 170-171.

⁶⁸ Die Zeit nach 1945: 108.

⁶⁹ HAFTENDORN: 106-109.

⁷⁰ HAFTENDORN: 111-112.

⁷¹ ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. BRD 1142. Lemberger washingtoni osztrák nagykövet Zl. 29.781-Pol/67 számú 1967. augusztus 24-én kelt jelentése beszámolt találkozásáról Dean Rusk külügyminiszterrel, aki beszámolt neki a Kiesinger kancellár és Johnson elnök közötti tárgyalásokról. A napirenden vizsgálatunk szempontjából két érdekes kérdés, a nyugatnémet és az amerikai csapatlétszám-csökkentés és az atomsorompó-szerződés állt. Az atomsorompó-szerződés tervei kapcsán a felek megállapították, hogy

ós kormány sokáig húzta, ami ismételt támadásokra adott okot, és az aktusra végül csak 1969-ben – az SPD győzelme után – mintegy bizalomerősítő lépésként került sor, megnyitva az utat a keleti szerződések aláírása előtt.

Az atomfegyverkezés kudarca ellenére az 1960-as évek végére az NSZK haderői a felállításakor tervezett erővel rendelkeztek. Sőt, 1967-ben még a csapatok létszámának csökkentése is felmerült, aminek azonban a vietnami háború miatt az erőforrásait átcsoportosító Washington nem örült, és saját csapatai létszámának csökkentését helyezte kilátásba.⁷² Az európai enyhülés mellékes hatásaként, valamint a vietnami háború következtében egyébként is csökkent az NSZK területén állomásozó brit és amerikai erők létszáma annak ellenére,⁷³ hogy – mint azt már vizsgáltuk – az NSZK részlegesen átvállalta a csapatok németországi állomásoztatásának költségeit, illetve katonai megrendelésekkel látta el szövetségeseinek hadiiparát.⁷⁴

1968. szeptember 30-án készült el az NSZK védelempolitikai Fehér Könyve, mely 40 oldalban foglalta össze a biztonságpolitikai helyzetet és a kihívásokat, kelően indokolva az 1969-es költségvetésben tervezett 18,8 milliárd DM összegű katonai kiadásokat, többször említve a Csehszlovákia megszállását követően előállt megváltozott helyzetet. A Fehér Könyv kiválóan illusztrálja az újrafegyverkezés lezárását, amikor megállapítja, hogy a haderő 1969-es statisztikai számai elérték a tervezettet: a szárazföldi erők létszáma 280.600 fő, a légierő 98.500 fővel rendelkezik, a tengerészet létszáma pedig 35.400 fő, a területvédelmi és támaszponti erők állománya 32.000 fő, a központi katonai szervezetben pedig 8.500 fő dolgozik, azaz a haderő békelétszáma elérte a 455.000 főt. A dokumentumban definiált új célok is alapvetően modernizációs, és nem extenzív növekedést irányoztak elő;⁷⁵ ezen még a Varsói Szerződés csapatainak csehszlovákiai bevonulása sem változtatt: az újrafegyverkezés lezárult.

---

nincsenek közöttük lényeges eltérések, a megegyezés hamarosan elérhető. A német fél ugyanakkor jelezte, hogy a szerződés korlátlan időtartama helyett 10 vagy 20 éves időtartamra javasolja azt megkötni.

⁷² ÖStA, AdR, BmFAA Pol-II. BRD 1142. Lemberger washingtoni osztrák nagykövet 1967. augusztus 24-én kelt, az ímént már hivatkozott jelentése szerint a haderő létszámcökkentése kapcsán Kiesinger elmondta, hogy az NSZK katonai költségvetése 1968-ra mintegy 7%-kal nő, ez azonban elsősorban a haderő modernizálására fordítandó, a jelenlegi 463.000 fős létszámot azonban legfeljebb 15.000 fővel csökkentik. Johnson elnök jelezte, hogy amennyiben a nyugatnémet fél csökkentené a katonai kiadásait és a haderő létszámait, ő nehezen tudna ellenállni a kongresszus esetleges németországi csapatkivonási kéréseinek.

⁷³ MAWBY, Spencer: *Containing Germany: Britain and the arming of the Federal Republic*. Macmillan, Basingstoke-Hampshire, 1999. 185.

⁷⁴ PA AA Neues Amt B14 IIA7 1190. A Külügyi Hivatal 1966. augusztus 2-án készített IIA7-81-16 számú dokumentuma az amerikai és brit csapatok létszámának csökkentésével számolt, melyet természetes folyamatként írt le. A brit erők aktuális létszámát az elemzés 3 hadosztályban mintegy 50.000 főre teszi (ebből 6.400 fő kanadai). Az ezzel járó kiadások éves összege 1 milliárd DM, ebből az NSZK 350 milliót térít meg London számára.

⁷⁵ PA AA Neues Amt B14 IIA7 1211. Az FÜ S III 3–Az 01-60-00 számú jelentés azt is kiemelte, hogy 1955 és 1967 között az NSZK 70 milliárd márkát fordított fegyverzetre, kutatásra, fejlesztésre.